

Propozycja ćwiczenia możliwego do zastosowania podczas lekcji *Migracje po II wojnie światowej*

1. Ćwiczenie jest możliwe do przeprowadzenia w sytuacji, gdy uczeń zrealizował wcześniej treści dotyczące polityki okupanta niemieckiego i sowieckiego w zakresie wysiedleń, przesiedleń i deportacji w okresie II wojny światowej; przebiegu i rezultatów sowieckiej ofensywy wojskowej prowadzonej od stycznia 1945 r. do zakończenia działań wojennych; decyzji konferencji jałtańskiej i poczdamskiej w sprawie powojennych granic Polski oraz losów ludności niemieckiej pozostałej na terenie Polski, Czechosłowacji i Węgier.
2. **Cele:**
 - uczeń rozumie znaczenie pojęć: migracja, emigracja, repatriacja, wysiedlenie, przesiedlenie, wypędzenie;
 - potrafi umieścić w czasie i przestrzeni największe fale przemieszczeń ludności w powojennej Europie Środkowo-Wschodniej oraz omówić ich okoliczności;
 - potrafi analizować źródła pisane – normatywne i opisowe;
 - potrafi wskazać przyczyny i skutki przemieszczeń ludności po zakończeniu II wojny światowej;
 - potrafi analizować mapę historyczną i wydobywać z niej informacje;
 - zauważa, że przymusowe opuszczenie własnego domu zawsze jest tragedią, bez względu na to kim jesteśmy.
3. **Sprawy techniczne**
 - ustawienie sali dostosowane do liczby pracujących grup;
 - czas ćwiczenia: 25 min (10 min na prace w grupach, 15 min na prezentacje), całość zajęć: 45 min;
 - potrzebny sprzęt: rzutnik multimedialny lub tablica interaktywna (wyświetlenie wytypowanych map podczas prezentacji grupy), wydruki fragmentów tekstów źródłowych oraz plansz z mapami (w kolorze).
4. **Materiały dla grup**
 - **grupa I**
 - **mapy:** *Wysiedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959. Atlas ziem Polski*, red. W. Sienkiewicz, G. Hryciuk, Demart, Warszawa 2008: „Ewakuacja i ucieczka ludności niemieckiej na Zachód (lipiec 1944 – maj 1945 r.)”, s. 168; „Obozy deportacyjne ludności niemieckiej w 1945 r.”, s. 177; „Wysiedlenie Niemców z Polski do stref okupacyjnych Niemiec (1945–1949 r.)”, s. 190;
 - **fragmenty wspomnień:** *Wysiedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959. Atlas ziem Polski*, red. W. Sienkiewicz, G. Hryciuk, Demart, Warszawa 2008: fragmenty wspomnień Renate Sommer, mieszkanki Królewca, s. 174; fragment dziennika księdza Paula Peikerta, proboszcza wrocławskiej parafii św.

Maurycego, s. 174–175; fragmenty wspomnień Brunona Plaschkego, mieszkańca Mittelwalde (pol. Międzylesie w pow. Bystrzyca Kłodzka), s. 181; wypędzenia Niemców w maju 1945 r. w oczach polskich. Relacja przesiedleńca z Kresów Wschodnich, s. 184; fragmenty raportu Pełnomocnika Rządu RP w Bystrzycy Kłodzkiej o przebiegu wysiedlania Niemców, s. 198.

- **grupa II**

– **mapy:** *Wysiedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959. Atlas ziem Polski*, red. W. Sienkiewicz, G. Hryciuk, Demart, Warszawa 2008: „Przesiedlenia Ukraińców z Polski do ZSRR (1944–1946 r.)”, s. 214; „Mobilizacja do Armii Czerwonej i deportacje w głąb ZSRR (1944–1952 r.)”, s. 212; „Wysiedlenia ludności ukraińskiej podczas akcji «Wisła» (IV–VII 1947 r.)”, s. 215.

– **fragmenty źródeł pisanych:** *Wysiedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959. Atlas ziem Polski*, red. W. Sienkiewicz, G. Hryciuk, Demart, Warszawa 2008: Pismo głównego przedstawiciela RP do spraw ewakuacji ludności ukraińskiej z Polski J. Bednarza do Dowództwa Okręgu Krakowskiego i wiceministra administracji publicznej, s. 224; fragment wspomnień Bogdana Nadrahy, ur. 24 marca 1922 r. we Lwowie, zesłanego 21 października 1947 r., s. 218–219; fragment relacji Mychajły Polańskiego (z Ulicza), s. 229.

- **grupa III**

– **mapy:** *Wysiedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959. Atlas ziem Polski*, red. W. Sienkiewicz, G. Hryciuk, Demart, Warszawa 2008: „Mobilizacja do Armii Czerwonej i deportacje w głąb ZSRR (1944–1952 r.)”, s. 212; „Przemieszczenia ludności polskiej (1944/1945–1949 r.)”, s. 86; „Deportacje w głąb ZSRR z byłych Kresów Wschodnich (w 1951 r.)”, s. 97; „Przesiedlenie ludności polskiej z ZSRR (1955–1959 r.)”, s. 100.

– **fragmenty źródeł pisanych:** *Wysiedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959. Atlas ziem Polski*, red. W. Sienkiewicz, G. Hryciuk, Demart, Warszawa 2008: Sprawozdanie z tzw. repatriacji za czerwiec 1945 r., sporządzone przez Państwowy Urząd Repatriacyjny w Lignicy (do 1946 r. nazwa Legnicy), s. 92–93; fragmenty podania Bronisława Ławrynowicza do Ambasady PRL w Moskwie z prośbą o interwencję u władz radzieckich, Usole, Syberia, 28 czerwca 1955 r., s. 102;

Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 roku, red. A. Dziurok, M. Niedurny, IPN, Katowice 2004: fragment relacji Jana Pawełczyka deportowanego z Bierunia Starego (Górny Śląsk) do ZSRR w 1945 r., s. 70;

Polskie dzieci na tułacznych szlakach 1939–1950, red. J. Wróbel, J. Żelazko, IPN, Warszawa 2008: fragmenty wspomnień Stanisława Czernyka, który w 1948 r. został repatriowany z Tengeru do Polski, s. 188–189.

- **Opis ćwiczenia:** Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy. Zadaniem uczniów jest przeanalizowanie w trakcie pracy w grupach przydzielonych im fragmentów

źródeł i map, a następnie przyporządkowanie każdego tekstu do jednej z map będącej kartograficzną wizualizacją opisywanego w źródle zjawiska, oraz przyporządkowanie do nich jednego z pojęć, które uczniowie mieli wyjaśnić w domu, posługując się z dostępnymi encyklopediami, słownikami lub leksykonami. Po zakończeniu pracy każda grupa przedstawia w kolejności ustalonej przez nauczyciela wyniki swojej pracy. Następnie z wykorzystaniem rozmowy nauczającej uczniowie wraz z nauczycielem ustalają fazy, rodzaje i skalę przemieszczeń ludnościowych po II wojnie światowej w obrębie przedwojennych i powojennych granic Polski. Na koniec poprosimy, aby na podstawie fragmentów wspomnień uczniowie krótko scharakteryzowali atmosferę tych procesów oraz odczucia osób, których one dotyczyły.

Polecenia do ćwiczenia:

- Określcie rodzaj i charakter obu źródeł.
- Po przeczytaniu fragmentów źródeł ustalcie, któremu z wyjaśnianych pojęć oraz której analizowanej mapie możecie je przyporządkować.
- Po analizie map wskażcie, jakie rodzaje przemieszczeń ludnościowych były doświadczeniem omawianej przez was grupy narodowościowej oraz w jakich fazach one przebiegały.

Przed przystąpieniem do realizacji ćwiczenia (analizy dokumentów i map) nauczyciel prosi uczniów o przedstawienie efektów pracy domowej (wyjaśnienie pojęć: emigracja, repatriacja, wysiedlenia, przesiedlenia, deportacja, wypędzenie). Następnie nauczyciel, wykorzystując wiedzę uczniów, powinien zapytać, czy zjawisko, którym będą się zajmować, występowało w okresie II wojny światowej, i poprosić o wymienienie ewentualnych przykładów. W czasie prezentowania ustaleń grup nauczyciel koryguje ewentualne nieprawidłowości oraz podsumowuje prezentacje, podając informacje dotyczące skali kolejno omawianych przemieszczeń ludnościowych. Jeżeli lekcja będzie się odbywać z użyciem tablicy interaktywnej lub rzutnika multimedialnego, w trakcie prezentacji grup należy wyświetlać analizowane mapy. Na zakończenie zajęć nauczyciel informuje, że opisywane dzisiaj doświadczenia dotyczyły także innych narodowości zamieszkujących ziemie polskie: Białorusinów, Litwinów i ocalałych Żydów. Należy też zwrócić uwagę na Polaków, którzy zostali na zachodzie Europy bądź nie mogli powrócić z terenów ZSRS, i podać powody takiej sytuacji.

Korekta językowa: Beata Bińko